

Kjempene i Portugal

Tekst og foto: Magne Høyberget.

Portugiserne mener å kunne skilte med verdens lengste trilobitt.

Den er aldri blitt funnet hel, men fragmenter tyder på en totallengde på rundt 70 cm. En lang halepigg utgjør store deler av denne lengden.

Amerikanerne vil også påberope seg en rekord. Denne trilobitten oppnår ikke samme lengden, rundt 40 cm, men har heller ingen lang pigg som øker lengden. Denne trilobitten er funnet komplett og med massiv kropp.

Den offisielle rekorden vil etter all sannsynlighet publiseres om ikke så altfor lang tid, og den vil omtale gigantiske, komplette trilobitter fra Portugal. Denne gang uten hjelp av lange pigger som øker lengden.

Sommeren 1997 besøkte jeg et område i fjellskapet nord i Portugal for å se om disse store dyrene virkelig eksisterte. Det kunne jo hende at de

Surferen Marcus, eieren av bruddet og Luis med nyfunnen, hodeløs kjempe.

var påvirket av så kraftig tektonikk at de var skjøvet eller presset så skjeve at lengden hadde økt av den grunn.

En av landets ledende samlere, prof. Armando Marques Guedes, inviterte meg med på ekskursjonen til kjempene i Portugal. I tillegg kom også geologen Luis og surferen Marcus.

Sedimentene med de angivelige kjempene ble avsatt mot slutten av underordovicium og tidligst i mellomordovicium.

Lagrekken tilhører *Valongoformasjonen* og finnes i sammenhengende partier gjennom hele Portugal og innover store deler av Spania. Trilobittene fra typelokaliteten Valongo øst for Porto er nesten alltid tektonisk forstyrret. Verdensrekordholderen *Uralichas* er funnet nettopp i *Valongoformasjonen*.

Lagrekken tilsvare norske Hukformasjonen (før kalt etg. 3c) og Helskjærleddet (før kalt «overgangslagene til etg. 4a.»). Det er interessant å merke seg at de største trilobittene i Skandinavia også er fra denne perioden. Disse måler 30 cm. i lengde.

Den spanske paleontologen I. Rabano har

beskrevet trilobittene i Valongoformasjonen, men påviser ingen unormalt store eksemplarer fra Spania. Hun nevner i en bisetning at det skal være funnet store haleskjold av noen av de samme artene i Portugal. (I. Rabano, s.104).

Hva kan årsaken være til at det lokalt utviklet seg kjempeeksemplarer av samme art ?

Trilobittene vi skulle prøve å finne, kommer fra et stort skiferbrudd hvor det produseres skiferheller til mange slags formål. Både bruken av skiferen og selve bruddet minner svært mye om våre egne skiferbrudd i Oppdal: Bygningsmateriale, helleganger, takstein, peisplater og fliser i alle størrelser.

Portugalskiferen er mørkere og den er mindre omdannet.

Eieren av skiferbruddet har sjenket museet i Madrid ei helle med to komplette trilobitter av en art som tidligere kun er kjent fra fragmenter. Han skal visstnok ikke være interessert i å selge fossilene til samlere, men gir dem gjerne bort til museer.

Det er ihvertfall ingen av kundene hans som er

Prof. Marques Guedes, Luis og Marcus ved de gamle skiferknivene som var gode til trimming av innsamlet materiale.

Luis med ubrukelig takstein som var satt til side. Saga har tatt noe av hodet.

interesserte i å kjøpe fliser eller takheller med fossiler på. Disse uregelmessighetene gjør jo hellene helt ubrukelige!

Store blokker blir forsiktig brutt løs i det enorme bruddet og fraktet til fabrikken like i nærheten. Her blir blokkene sagt opp i kuber med kløyvretningen i rett vinkel på basisflaten.

En lang rekke arbeidere står så å kløyver kubene opp i 1 cm. tykke heller med presise meisel-slag. (Se bilde 1.)

På denne måten vil eventuelle fossiler avdekkes, desverre altfor ofte delt over av saga. (Se bilde 2). Er det stort innsalg av fossiler, blir mengden skrotstein stor.

Hvis trilobittene er fint bevart eller er ekstra store, blir hellene som oftest satt til side.

Det skulle vise seg at eieren hadde kjørt avgårde alle de beste og største trilobittene for å

stille de ut i et nedlagt kloster et annet sted i landet...

Det stod bare noe «rask» og ødelagte trilobitter igjen i krokene, men de vitnet om potensielle rekorder.

En av trilobittene, en *Hungioides* med store skader, målte i overkant av 50 cm. (Se bilde 3). På et bord ved siden av, lå et haleskjold pent plassert midt på ei takhelle og størrelsen på dette kunne tyde på at dyret må ha hatt en lengde på rundt 70 cm.

Flere komplette trilobitter spredt rundt i lokalet målte rundt 50 cm i lengde, men var visstnok for små til utstillingen.

Arbeiderne mente de største trilobittene måler oppunder meteren, men disse gigantene gjenstår det altså å se. Det virker helt utrolig om meterstaven ikke skulle strekke til! Fiskehistorier har vi vel alle hørt, men kanskje kan noen av dem være sanne?

Vår ukeplan tillot ikke et besøk til det nevnte klosteret, men restmaterialet på fabrikken var imponerende nok.

Utstyrt med tunge hammere og tynne meisler gikk vi igang oppe i bruddet. Eieren anviste områder med størst fossilinnsalg.

Små trilobitter på rundt 2 til 15 cm var vanlige. Det dreide seg om rundt 10 forskjellige arter, og fossilene var ikke presset skjeve. De var noe flattrøkt, men de største var tydelig tredimensjonale. Det var kun indre avtrykk som var å finne, og innslaget av andre dyregrupper var noen spredte brachiopoder.

Gigantene var *Asaphellus*, *Ogyginus*, *Hungioides* og *Uralichas*. De mindre artene var *Placoparia*, *Neseuretus*, *Salterocoryphe*, *Batycheilus* og et par forskjellige *Dalmanitider*.

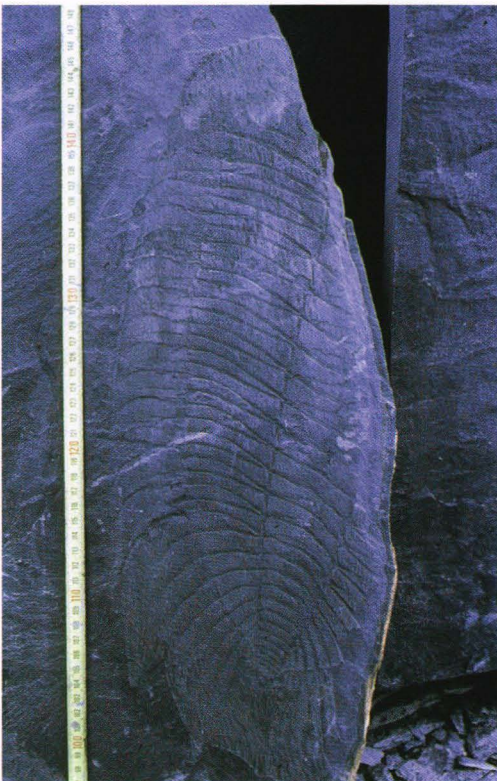
Vi kom over en hodeløs gigant som har hatt en total lengde på rundt 40 cm. (Bilde 4).

Det innsamlede materialet ble trimmet ved hjelp av steinsag og gamle skiferkniver velvillig stilt til disposisjon av eieren. (Bilde 5).

Litteratur: I. Rabano, 1989: Trilobites del Ordovìcico del sector meridional de la zona Centrobèrica espanola. Boletín Geològico y Minero. Vol. 100-3.

Utsagde kuber kløyves opp i tynne heller.

50 cm. Hungioides.

MIKON
Ny modell
MBS 10-1

Meget god mekanisk og optisk kvalitet

Pålitelig og driftsikkert

Leveres også med fullt utstyr for fotografering

Kvalitet til rimelig pris!

Ta kontakt med oss, vi sender brosjyre med spesifikasjoner.

2840 Reinsvoll
fax 611 25866